

Mehdi Hüseynin ədəbi-nəzəri spektrində poeziya

Günay Qarayeva

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu, Azərbaycan.

E-mail: gunayqarayeva@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-9934-019X

Annotasiya. Mehdi Hüseyn ədəbi tənqid tariximizdə prinsipiallığı, geniş elmi erudisiyası, obyektivliyi, nəzəri təhlillərinin tarixi estetik mahiyyəti ilə seçilən tənqidçilərdən olub. Ədəbi prosesə bir orqan kimi yanaşan tənqidçi nəslə yanaşı, poeziya, dramaturgiya, teatr və sənə məsələləri ilə bağlı mülahizələr irəli sürmüşdür. Mehdi Hüseynin çoxşaxəli tənqidi irsinin müəyyən bir hissəsini də poeziya məsələləri təşkil edir. Məqalədə tənqidçinin Sovet poeziyasının problem və perspektivləri, sosializm realizmi, inqilabi romantizm yaradıcılıq metodlarının mahiyyəti, proletar ədəbiyyatı haqqında məqalələri geniş araşdırılmışdır. Bununla yanaşı, Mehdi Hüseynin ədəbi-tənqidi görüşlərində şeirimizin müasir durumu, müasir ədəbi proses, ənənə və novatorluq, bədii sənət, üslub və sənətkarlıq xüsusiyyətləri ilə bağlı nəzəri mülahizələrinə də toxunulmuşdur. Nəticədə Mehdi Hüseynin ədəbi-tənqidi görüşlərində poeziya məsələlərinin qoyuluşu və həlli yolları yönündə apardığımız müşahidələr ümumiləşdirilmişdir.

Açar sözlər: Mehdi Hüseyn, ədəbi tənqid, poeziya, tənqidçi

<http://dx.doi.org/10.29228/edu.202>

Məqaləyə istinad: Qarayeva G. (2020) *Mehdi Hüseynin ədəbi-nəzəri spektrində poeziya*.

"Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığı", № 1, səh. 134-139

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 02.05.2020; qəbul edilib – 19.05.2020

Poetry in the literary-theoretical spectrum of Mehdi Hussein

Gunay Garayeva

Doctor of Philosophy in Philology, Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS, Azerbaijan.

E-mail: gunaygarayeva@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-9934-019

Abstract. Mehdi Hussein was one of the critics in the history of literary criticism distinguished by adhering to the principles, broad scientific erudition, objectivity, and historical-aesthetic nature of his theoretical analysis. In addition to prose, the critic has a systematic approach to the literary process, expressed his views on poetry, drama, theater and stage. A certain part of Mehdi Hussein's multifaceted critical creativity consists of poetry issues. In the article, the author widely investigated the critic's articles about problems and prospects of Soviet poetry, socialist realism, the essence of the creative methods of revolutionary romanticism, and articles on proletarian literature. At the same time, theoretical consideration about the current state of our poetry, the modern literary process, tradition and innovation, arts, style and craftsmanship features are included in the literary-critical views of Mehdi Hussein.

As a result, our observations on the setting and solution of poetry issues in Mehdi Hussein's literary-critical reviews were summarized.

Key words: Mehdi Hussein, literary criticism, poetry, critic

<http://dx.doi.org/10.29228/edu.202>

To cite this article: Garayeva G. (2020) *Poetry in the literary-theoretical spectrum of Mehdi Hussein*. "Azerbaijan Literature Studies", Issue 1, pp. 134-139

Article history: received – 02.05.2020; accepted – 19.05.2020

Giriş / Introduction

Hər bir dövr, tarixi mərhələ ədəbiyyatını formalaşdırmaqla yanaşı, onun nüvəsində öz tənqidini də ərsəyə gətirir. Tənqid mövcud ədəbiyyatın əsasında yaranarsa da, hər ikisinin estetik prinsipləri dövrün psixologiyasına, yeni quruluşun, ideologiyanın ruhuna hesablanır. Tənqidin meyarları ədəbiyyatdan çox, zamanın, müəyyən ideologiyanın prinsiplərinin təsiri ilə müəyyənləşir. İctimai-siyasi mündəricəsi, ideoloji kanonları, estetik imkanları ilə mövcud olan sovet dövrü bir çox sahələrdə olduğu kimi ədəbiyyat aləmində də yeni sinfi cəmiyyəti, əxlaqı, dünyagörüşü, insani formalaşdırmaqla yanaşı, bu düşüncəni dəstəkləmək, praktik şəkildə həyata keçirmək yönündə öz tənqidi fikrini də gerçəkləşdirirdi. Sovet dövrü ədəbiyyatını təmsil edən yaradıcı şəxsiyyətlərin əksəriyyəti eyni zamanda bir nəzəriyyəçi kimi də onun estetik prinsiplərini, ölçü və meyarlarını, bir sözlə, tənqidini də yaratmışdılar. Rus ədəbiyyatında güclü olan bu yönümün Azərbaycan ədəbiyyatında S.Vurğun, M.İbrahimov, M.Cəlil, M.Hüseyn, R.Rza, M.Rahim kimi bədii yaradıcılıqla yanaşı, qaynar ədəbi prosesdə fəallıq göstərən, müəyyən yaradıcılıq problemlərini konkret tarixi rejim və şəraitdə qiymətləndirmək baxımından əhəmiyyətli, proqram tipli elmi-nəzəri mühakimələr irəli sürən, tənqidi fikrin inkişafına zəmin yaradan ədəbi simaları olmuşdur. Bu şəxsiyyətlər içərisində prinsipiallığı, geniş elmi erudisiyası, dünyagörüşü, obyektivliyi, nəzəri təhlillərinin tarixi-estetik mahiyyəti ilə seçilən tənqidçilərdən biri də Mehdi Hüseyn idi.

Əsas hissə / Main Part

Mehdi Hüseynin ədəbi tənqidi ələmə gəlişi 1920-ci illərin ortalarına təsadüf edir. Bu tarixə əsasən o, tənqidçilik fəaliyyətinə bədii yaradıcılığından erkən başlamış, 1926-cı ildə "Ədəbiyyatda futurizm cərəyanı" adlı ilk elmi-nəzəri məqaləsi çap olunmuşdur. Baxmayaraq ki, bu tarix Mehdi Hüseyn şəxsiyyətinin tam formalaşmamış, yetkinləşməmiş bir dövrüdür, lakin ilk məqaləsindəki nəzəri təhlil üsulu, obyektivlik, prinsipiallıq eyni ahəngə bütün yaradıcılığı boyu davam etmiş, ədəbiyyatımızda Mehdi Hüseynin heç də bədii yaradıcılığından əskik olmayan tənqidçi siması müəyyənləşmişdir. Akademik Tofiq Hacıyev yazırdı: "M.Hüseynin tənqidçiliyi müstəqil yaradıcılıq işi səviyyəsindədir. Və məlum zəngin və orijinal bədii yaradıcılığın olmasa idi belə, tələməyi-həllini bu sahəsi ilə M.Arif, M.Rəfil, C.Cəfərov, M.Cəfər və başqaları ilə birlikdə filologiyamız tarixində yaşamaq hüququna malik idi" [1, s.274]. Bədii yaradıcılıqla tənqidi fəaliyyətini eyni müstəvidə davam etdirən müəllif 40 il ədəbi tənqid sahəsində ardıcıl və məhsuldar fəaliyyət göstərmiş, Azərbaycan ədəbiyyatının elmi-nəzəri məsələləri, ayrı-ayrı növ və janrlar, sovet ədəbiyyatının problem və perspektivləri, şair və yazıçılar, teatr və sənət haqqında sistemli araşdırmalar aparmışdır.

Tənqidçinin "Bizdə futurizm cərəyanı" (1926), "Yaradıcılıq metodu məsələləri", "Şeirimizin görkəmli nümayəndələri" (1932), "Şeirimizdə sosializm realizmi və inqilabi romantizm" (1934), "Sabir – novator", "Sevinc və səadət poeziyası" (1940), "Gənc lirik" (Ə.Talibin "Göyçək" adlı şeirlər məcmuəsi haqqında), "Ədəbi qeydlər", "Ədəbiyyat və gənclik" (1945), "Ədəbi məktublar", "İlham haqqında", "Yeni qüvvələr", "Səməd Vurğun" (silsilə məqalələri), "Süleyman Rüstəm" və s.

məqalələrində sovet poeziyasının problem və perspektivləri, sosializm realizmi, inqilabi romantizm yaradıcılıq metodlarının mahiyyəti, proletar ədəbiyyatı, şeirimizin müasir durumu, müasir ədəbi proses, ənənə və novatorluq, bədii sənət, üslub və sənətkarlıq xüsusiyyətləri, "fəlsəfi şeir" axtarışları və s. məsələlər şərh olunmuş və sistemli təhlil edilmişdir.

Sovet ədəbiyyatının proqramını, mərhələli şəkildə inkişaf dinamikasını Mehdi Hüseyn tənqidində təfərrüatla izləmək mümkündür. 1920-ci ildən başlayaraq 30-cu illərə doğru proletar ədəbiyyatını yaratmaq istiqamətində aparılan nəzəri və praktik iş fəvriyyəsinin aktuallaşdırılması və "mübarizə aləti" nə çevrildi. Yeni ədəbiyyat, proletar ədəbiyyatı anlayışı ətrafında yaranan müzakirə və diskussiyalar artıq beynəlxalq miqyas həlmi almışdır. Mehdi Hüseynlə yanaşı, Əli Nazimin "Proletar ədəbiyyatı ətrafında", Mustafa Quliyevin "Proletar ədəbiyyatına doğru" və d. məqalələrdə yeni ədəbiyyatın məqsədini anlamaq üçün yeni həyatın nə demək olduğunu zəruriliyi vacib hesab olunurdu. Mehdi Hüseynin bu dövr yaradıcılığı əsasən proletar ədəbiyyatı, "sosializm realizmi" yaradıcılıq metodunun müəyyənləşdirilməsi, "qolçomaqların bir sinif kimi ləğvi siyasəti" və bu istiqamətdə aparılan elmi-nəzəri və praktik işlərlə əlaqəli idi. Mehdi Hüseyn yazırdı: "Proletar ədəbiyyatı özünün metodunu, yaradıcılıq yollarını müəyyən etməlidir. Ədəbiyyatımızın bütün məzmununu, mövzularını, qavradığı materialları tamamilə dəyişdirdiyimiz kimi, metodunu, yaradıcılıq yollarını da dəyişdirməliyik" [5, s.17]. 1930-cu illərin əvvəllərində, xüsusilə, müəllifin "İnqilab və mədəniyyət" səhifələrində "Yeni yazıçılarımız haqqında", "Bədii dəyər uğrunda" məqalələrində proletar ədəbiyyatının yaradılması və bu istiqamətdə aparılan işlətlər, yeni yaradıcılıq metodunun imkanlarını bədii düşüncədə əksi müəllifi razı salmışdır. Bu dövrdə Mehdi Hüseynin yanlışlıqlara yol verir, milli təəssübkeşlik, xalqçılıq meyarlarının sərhədlərini daraldır, milli şiür, düşüncəni tarixi kontekstdən ayıraraq yeni quruluşun maraqları çərçivəsində məhdudlaşdırır. O gah ittihamlarını Ə Cavada, H.Cavidə, H.Sanılıya yönəldir, "Qızıl qələm"ləri Azərbaycan əməliyyatına qarşı qoyur, gah da "pantürkizm məhənləri əleyhinə inqilab atəşi açıldığını", "Cavad Axundzadənin müsavətçi məfkürəsi Azərbaycan inqilabçı gəncliyi tərəfindən rədd edildi", "sınıf düşməni məfkürəsi işfə olundu" kimi açıq təhdidlər iləli sürürdü.

1930-cu illər həmcinin Mehdi Hüseynin təqdim mülahizələrində sənət məsələləri, nədən yazmağın təlqini necə yazmaq ənənəsinin formalaşdırılması və obyektiv dəyərləndirilməsinə yönəlir. Müəllifin 1932-ci ildə yazdığı "Şeirimizin görkəmli nümayəndələri" məqaləsində S.Rüstəm, S.Vurğun, R.Rza yaradıcılığı üzərində geniş dayanaraq poeziyada iki mərhələ - inqilab dövrü - sovet hakimiyyətinin qurulduğu ilkin mərhələ və "rekonstruksiya" - yenidənqurma dövrü həmin şairlərin poeziyasının obyektivində təhlil edilir. Məqalə surf ideoloji yönümdən, proletar ədəbiyyatının yaradılması və ədəbi-bədii işlətlərin dinamik inkişafının sənətdə təzahür xüsusiyyətləri baxımından dövrün siyasəti ilə səsleşsə də, burada müəllif zahiri effekt yaradan məqamlardan uzaqlaşaraq hər bir yaradıcılığın estetik xüsusiyyətləri, üslub, sənətkarlıq məsələləri üzərində geniş dayanır.

Əgər diqqətlə nəzər yetirsək, Mehdi Hüseyn tənqidi sosioloji təhlil üsulundan uzaqdır, o, bütün məqalələrinin giriş hissəsində toxunacağı, diqqət mərkəzinə gətirəcəyi problemin və yaxud məsələnin mahiyyətini açan konkret suallar qoyur və elmi-nəzəri səviyyədə qoyulan məsələlər ayrı-ayrı fərdi üslubların, yaradıcılıqların təhlil kontekstində praktik şəkildə həllini tapır. Onun aradirmalarında dövrün siyasi-ideoloji baxışlarından irəli gələn qiymətləndirmə, əsaslandırma olsa da, tənqidi razi qalmadığı məqamların üstündən süklə keçir. Bədii əsərin əhəmiyyətini, dəyərini azaltmadan onun nöqsanlı tərəflərini peşəkərliklə, yüksək tənqidi etikasına əsaslanaraq izahını verir. Müəllif bəzən müqayisələr aparır, yaradıcılıq imkanlarının, potensialının, sənətkarlıq meyarlarının səciyyələndirilməsində müəyyən oxşar məsələyə hər bir şairin münasibətini problemin həllində ifadə etmə imkanlarına dayaq olaraq əsaslandırır. Bu xüsusda S.Vurğun və R.Rza yaradıcılıqlarında xarakter, tip, tipi və hadisəni əksətdirmə və təqdimdə şairlərin oxşar məsələlərə yanaşma tərzini, peşəkərliklərini qabardır. Konkret nümunə və təhlillər üzərində dayanan müəllif hər iki şairin üslubi fərqliliyi və üstünlüklərinə diqqət yönəldir, məntədən çıxış edərək ümumiləşdirmələr aparır.

Geniş şəkildə bax: Şamil Salmanov. Azərbaycan sovet şeirinin ənənə və novatorluq problemi. Bakı, Elm, 1980

Mehdi Hüseyn konkret əsərdən uzaqda da onu ədəbi prosesin ümumi kontekstindən ayırır, lazım gəldikdə isə, ümumittifaq dairəsində, müqayisəli şəkildə təhlil usuluna keçir, onu "böyük sənət orbitində görür" (T.Hacıyev). "Ənənə və novatorluq" Mehdi Hüseyn tənqidində sistemli nəzəri izahını tapan məsələlərdən idi. Bu istilalar bir-birindən ayrılmaz götürülürdü. Hər bir şairin sənətkarlığı, novatorluğu onun ənənəyə yaradıcı münasibəti ilə ölçülürdü. Öz həmkarlarından fərqli olaraq, Mehdi Hüseyn tənqidində "proletkulçuluq" - konkret bir mədəniyyətə dayaq olan, ənənənin inkarnası yönəldən ideoloji məfkürədən uzaq idi. Sadəcə ənənənin əsiri olmamaq, onun mexaniki şəkildə surətini çıxarmaq, heç bir yeni hiss, sənət aşılamaq şairlərə qarşı çıxırdı. Zamanın tematikasını tapmaq, dövrün tələblərinə cavab verən sənət nümunələri yaratmaq, yeknəşkilikdən qaçmaq, forma və məzmun gözəlliyi şairin qarşısında duran əsas tələblər idi. M.P.Vaqif, Aşiq Ələsgərin öz zamanlarında yaratdıqları inca, zərif lirikalırla sənət dövründə zəif formada qayıdan, təkrar edən şairləri epigonçuluqda ittiham edirdi. Müəllif fakta söykənərək bu cür təkrarlara əsaslı inkişafa heç bir müsbət təsir göstərmədiyini gətirilən nümunələr, aparılan müqayisəli təhlillər ödəsinə ümumiləşdirirdi: "...ənənəni mexaniki təkrar edənlər, şeirə heç bir yenilik gətirməyənlər ədəbi inkişafımıza yeni bir şey də əlavə edə bilməzlər" [5, s.317].

Əvvəlki illərdən fərqli olaraq Mehdi Hüseyn 40-cı illərdə sənət amili, yaradıcılıq üslubu ilə bağlı təsvirlərini daha da genişləndirir. Yeni quruluşun proqram səciyyəli ədəbiyyatını yaratmaq ənənəsi öz yerini həqiqi sənət yaratmaq ənənəsi ilə əvəzləyir. Bu illərdə tənqidçinin tarix, ənənə və novatorluq məsələləri ilə bağlı məsələlərə münasibəti dərinləşir. Ənənənin imkanlarından danışarkən müəllif ənənənin novatorluğa nəinki mane olduğunu, onun üçün yeni imkanlar açdığını qeyd edir. Mehdi Hüseyn O.Sarıvalinin aşiq poeziyasının ənənələri üzərində qurulmuş "O hər zaman yanacaq", Ə.Tudanın "Saçın nə tez ağardı" şeirləri üzərində müşahidə apararaq məlum ənənəvi formada yeni mövzunun qoyuluşunu təqdir edir. Ənənəyə münasibət S.Rüstəm, A.Babayev, M.Rahim, H.Hüseynzadənin və b. şeirlərində də soyuqanlı təhlil süğəcindən keçirilir, obyektiv münasibət bildirilir. Poeziyamızın nailiyyətlərindən bəhs edərkən Z.Xəlil, M.Dilbazi, Ə.Camil, N.Rəfiyyəli, N.Babayev (Nəbi Xəzri), H.Hüseynzadə, B.Vahabzadə, Ə.Kürçaylı, Ə.Kərim kimi istedadlı nümayəndələrin ədəbiyyata gətirdikləri yeni mövzu və motivlərdən danışır. Bununla yanaşı, müəllif faktlara söykənərək bədii nümunələrin nöqsanlı tərəflərini də göstərir. "Lakin bütün qətiyyəti ilə deməliyəm ki, şeirimizdə təlqidçiliyə, mövzu məhdudluğuna və təkrarlara qarşı az və zəif mübarizə edirik" [2, s.132]. Müəllif ənənəni "dahiyanə sədəliyə doğru qüvvətli bir meyil" kimi qiymətləndirir, ondan qidalanmağı tövsiyə edirdi: "Bizim müasir sənətimizdə dahiyanə sədəliyə doğru qüvvətli bir meyil oyanmalıdır. Belə sədəliyi biz xalqımızın əsrlər boyu yaratdığı zəngin ədəbiyyatdan, şeir və epodan öyrənməliyik. Məsələn, Vaqifin sədəliyi, bullur çəşmə kimi qəniyən misraları, onun əsərlərini öz əsrinə xas olan gözəllikdən məhrum etməmişdir. Yaxud "Dədə Qorqud" boylarının sədəliyi ondakı dahiyanə mənəni zəiflətməmişdir" [3, s.169].

Müəllifin poeziya ilə bağlı fikri və mülahizələrində diqqət çəkən məqamlardan biri hər hansı şairin yaradıcılığı və yaxud konkret əsər haqqında söylənən rəyi poeziyanın ideya-estetik, sənətkarlıq komponentləri ilə səciyyələndirməyin üstün olmasıdır. Müəllifin "Ədəbi qeydlər" adlı silsilə məqalələrində birində Əhməd Camilin "Can nənə bir nağıl de" şeiri haqqında fikirlərini söyləyərkən ümumi kontekstdən ayırır, sovet şeirinin qarşısında duran məsələləri qabardır, poeziyanın imkanlarından danışır. Qeyd olunan məqalə poeziya və sənətkarlıq məsələlərinə həsr olunub.

M.Hüseynin tənqidi yanaşmasında sərtliyin içərisində zəriflik, tənqidi pafos, inkarda məntiqi yekun vardı. Tənqidiçini o qədər peşəkərliklə qələmə alır ki, təhlillə bədii tərtibat, yaradıcı xronologiya arasında bir əlaqə, bağları yaranır. Hətta çox zaman bir mətn daxilində müxtəlif tənqidi interpretasiyaya yol açır. Müəllif bir tərəfdən S.Vurğunun "fəlsəfi şeir" axtarışlarına qarşı tənqidin mövqeyinə qarşı çıxır, onun "hayat həqiqətindən uzaqlaşdığını", mücərrədliyə meylinin tənqidi tərəfindən əlqışıldığını, "Aydın əfsanəsi", "Hayat fəlsəfəsi"nin təbliğ edildiyinə qarşı çıxır. Lakin bu mücərrədliyin yekunu olaraq "İnsan" əsərinin meydana çıxması və bunun yaranmasında "Həyat fəlsəfəsi" şeirinin əhəmiyyətini vurğulayır. Burada digər tənqidçilərdən fərqli olaraq fəlsəfi təmayülün yaranmasına Mehdi Hüseynin ikili mövqeyi ortaya çıxır. Bir tərəfdən ideoloji mövqedən

çıxış edərək mətnə prozaik şəkildə yanaşılır, digər tərəfdən isə Səməd Vurğun yaradıcılığında bu meylin yaranması və inkişafı təhlillər əsasında dəstəklənir.

Ədəbi prosesi ardıcıl izləyən Mehdi Hüseyn mütəmadi olaraq bu prosesə müdaxilə edir, ədəbiyyata gələn yeni qüvvələri istiqamətləndirir, onlara nədən və necə yazmağın düsturunu təlqin edirdi. Bu baxımdan müəllifin Adil Babayev, Nəbi Babayev (Nəbi Xəzri), Novruz Gəncəli, Bəxtiyar Vahabzadə və d. poeziyaya yeni gələn ədəbi qüvvələrin yaradıcılıqlarını xarakterizə edən "Yeni qüvvələr", "Gənc lirik (Ə. Tələtin "Göyçək" adlı şeirlər məcmuəsi haqqında)" məqalələri diqqət cəlb edir. Gənc şairin qarşısında yeni tələblər qoyan müəllif "gənc şair mövzuların yeniliyinə daha çox fikir verməli, lirik qəhrəmanın daxili aləminə daha diqqətlə nəzər salmalı"dır tezisini "əsl məsələ bədi fikirdə və mənadadır" qənaətləri və tələbləri ilə tamamlayırdı.

Nəticə / Conclusion

Beləliklə, Mehdi Hüseynin ədəbi-tənqidi görüşlərində poeziya məsələlərinin qoyuluşu və həlli yolları yönümündə apardığımız müşahidələri aşağıdakı şəkildə ümumiləşdirə bilərik. Mehdi Hüseyn sovet tənqidi məktəbinin əsas nümayəndəsi və yaradıcılarından biri olmaqla yanaşı, bu məktəbi formalaşdırən, onun ideyası və texnologiyasını mükəmməl şəkildə öz ədəbi-nəzəri görüşlərində gerçəkləşdirən tənqidçilərdəndir. Tənqidçinin prinsipliyyəti, zəngin təcrübəyə malik orijinal fikir və ümumiləşdirmələri, obyektivliyi, obyektə münasibətdə konkretliyi, geniş elmi erudisiyası nəzərə çarpan əsas məqamlardandır. Bu ədəbi irs döyüşçənliyi, mübarizliyi, qətiyyəti, əhatəli və məzmunlu olması, kəskinliyi, etik mündəricəsi və səhhiyyəti ilə seçilir.

Müəllif ədəbiyyat və incəsənətin bir çox sahələri və problemləri, ayrı-ayrı şair və yazıçılar haqqında fikirlər söyləmiş, bunların hər birinin ümumədəbiyyat kontekstində həllinə çalışmış, müləhizələrində, konkret müəllif və yaxud əsər haqqında söylədiyi fikirlərdə poeziyanın nəzəri problemlərini qabartmışdır.

Mehdi Hüseynin istər təqdir etdiyi və istərsə də, tənqid etdiyi əsərlər öz sanbalını, ədəbi-bədii düşüncədəki mövqeyini, Azərbaycan ədəbiyyatındakı yerini bu gün də təsdiqləmiş nümunələrdir. Bu isə onun tənqidçi kimi yüksək estetik zövqə malik olduğunu göstərir.

Müəllifin söylədiyi heç bir fikir, rəy sadəcə fikir, söz olaraq qalmır. Konkret nümunələrlə praktik şəkildə əsaslandırılaraq elmi-nəzəri izahını tapır. Mehdi Hüseynin bədii yaradıcılığa, sənətə yanaşmasında şairin sinfi mövqeyi, sovet dövrünün ideoloji kanonları əsas meyar olsa da, təhlillərdə sənətkarın qarşısında duran vəzifələri sənətin estetik prinsipləri nöqtəyi-nəzərindən dəyərləndirmək meyili aparıcıdır.

Mehdi Hüseynin tənqidi fikirləri statik, konkret bir janrın imkanları daxilində deyildir. Tənqidçi nəsrə bağlı olduğu kimi, poeziya, dramaturgiya, incəsənətin ayrı-ayrı sahələrinə aid tənqidi müləhizələr irəli sürmüş, ədəbi prosesə ümumədəbiyyat və mədəniyyət kontekstində müasirlik mövqeyindən yanaşmışdır.

XX əsr Azərbaycan sovet ədəbiyyatının və ədəbi-tənqidi fikrinin əsas yaradıcılarından olan Mehdi Hüseynin poeziyaya aid məqalələri üzərində apardığımız təhlillər və ədəbiyyatımızdakı mövqeyi göstərir ki, Mehdi Hüseyn tənqidinin öz pafosu, üslubu, ən əsası sözünün kəsəri olmuşdur.

Ədəbiyyat / References

1. Hacıyev Tofiq. M.Hüseyn. Fikrin qarvanı kitabı. Bakı, Yazıçı, 1984 1
2. Hüseyn Mehdi. Ədəbiyyat və həyat. Bakı, Yazıçı, 1989 3
3. Hüseyn Mehdi. Ədəbiyyat və sənət məsələləri. Bakı, Azərneşr, 1958 4
4. Hüseyn Mehdi. Əsərləri. 10 cildə, X c., Bakı, Yazıçı, 1978 5
5. Hüseyn Mehdi. Əsərləri. 10 cildə, IX c., Ədəbi-tənqidi məqalələr 1926-1947, Bakı, Yazıçı, 1979 2

6. Salamoğlu Təyyar. Ədəbi tənqid tarixinə dair portret – очерklər. Mehdi Hüseyn. Bakı, 2014 6
7. Salmanov Şamil. Azərbaycan sovet şeirinin ənənə və novatorluq problemi. Bakı, Elm, 1980 7

Поэзия в литературно-теоретическом спектре Мехди Гусейна

Гюнай Караева

Доктор философии по филологии, Институт литературы имени Низами Гянджеви НАНА, Азербайджан.

E-mail: gunaygarayeva@gmail.com

Резюме. Мехди Гусейн был одним из критиков в истории литературоведения, отличавшимся своей принципиальностью, широкой научной эрудицией, объективностью, исторической и эстетической сущностью теоретического анализа. Критик, который рассматривал литературный процесс как единое целое, выдвигал идеи о поэзии, драме, театре и сцене, а также прозе. Поэзия является частью многогранного критического наследия Мехди Гусейна. В статье рассматриваются проблемы и перспективы советской поэзии, реализм социализма, сущность творческих методов революционного романтизма и пролетарской литературы. В то же время критические мысли Мехди Гусейна на современное состояние нашей поэзии, литературный процесс, традиции и инновации, искусство, стиль и мастерство были затронуты в его критических взглядах. В заключении обобщаются научные выводы, к которым пришли в результате анализа решения вопросов поэзии в литературно-критических взглядах Мехди Гусейна.

Ключевые слова: Мехди Гусейн, литературная критика, поэзия, критик